

CRONICA ÎMPĂRATILOR ROMANI

PREZENTAREA CONDUCĂTORILOR
IMPERIULUI ROMAN
DOMNIE CU DOMNIE

CU 328 DE ILUSTRATII
DINTRE CARE 111 COLOR

encyclopedia rao

Doreșc să mulțumesc tuturor celor care m-au ajutat la pregătirea acestei cărți, în special profesorului Roger Wilson, lui Roger Bland, specialist în numismatică, pentru ajutorul oferit la verificarea monedelor, și, mai ales, profesorului Anthony Birley, pentru prețioasele sale comentarii de detaliu. Înutil de spus, dacă în carte s-a strecrat vreo greșeală, acesta îi aparține în întregime autorului.

(pagina de gardă) Camee din onix cu vulturul roman ținând în gheare simbolurile victoriei, sfârșitul sec. I î.Hr. Kunsthistorisches Museum, Viena.

(pagina 2) Augustus, primul împărat al Romei, în uniformă de general roman. Muzeul Vaticanului.

Chris Scarre
Chronicle of the Roman Emperors
 © 1995 Thames & Hudson Ltd
 Text © 1995 Chris Scarre

Grupul Editorial RAO
 str. Turda nr. 117–119, sector 1,
 București
 e-mail: office@raobooks.com
 www.rao.ro; www.raobooks.com

Chris Scarre
Cronica împăratilor romani
 © Enciclopedia RAO 2008,
 pentru versiunea în limba română

Traducere din limba engleză
 ANDREEA HADÂMBU
 STELIANA PALADE

Orice reproducere sau preluare parțială sau integrală, prin orice mijloc, a acestui text și/sau a iconografiei cuprinse în lucrarea de față este strict interzisă, aceasta fiind proprietatea exclusivă a editorului.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale
 a României
 Scarre, Chris

Cronica împăratilor romani / Chris Scarre ; trad.: Steliană Palade și Andreea Hadâmbu. - București: Enciclopedia RAO, 2008
 Index
 ISBN 978-973-717-224-2

I. Palade Steliană (trad.)
 II. Hadâmbu, Andreea (trad.)

94(37):929

Tipărit în Singapore

ISBN 978-973-717-224-2

CUPRINS

paginile 6–7

Prefață:
Vieți auguste

paginile 8–13

Introducere:
Nășterea imperiului

p. 12 Principalele surse scrise
 p. 13 Un ghid al titlurilor imperiale

paginile 14–83

PRIMII ÎMPĂRĂȚI 31 î.Hr.–96 d.Hr.

Imperiul înființat de Augustus; realizările și excentricitatele succesorilor săi, de la Tiberius la Domițian

Articole speciale

pp. 22–23 Monumentele unei dinastii

pp. 46–47 Claudioz constructorul

pp. 52–53 Casa de Aur a lui Nero

pp. 70–71 Colosseum

pp. 78–79 Palatul cel Nou

paginile 84–157

IMPERIUL LA APOGEU 96–235 d.Hr.

Războaiele lui Traian, călătoriile lui Hadrian și meditațiile lui Marc Aureliu; ticălosul Caracalla și excentricul Elagabal

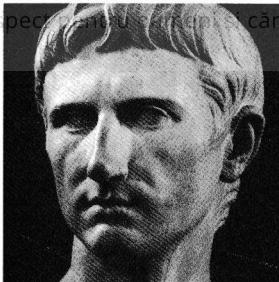
Articole speciale

pp. 92–93 Columna lui Traian

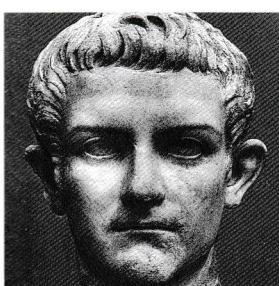
pp. 102–103 Edificiile lui Hadrian

pp. 136–137 Severus constructorul

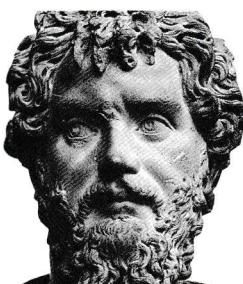
pp. 140–141 Termele lui Caracalla

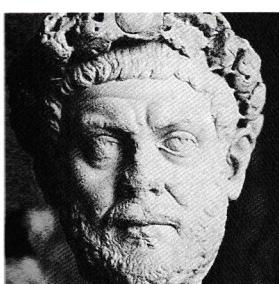
Augustus

Caligula

Septimius Severus

Dioclețian

paginile 158–221

CRIZĂ ȘI REÎNNOIRE**235–337 d.Hr.**

Valerian capturat de perși; supunerea separațiilor gali; noua ordine imperială a lui Dioclețian; Constantin impune imperiului o nouă religie, creștinismul, și o nouă capitală, Constantinopol

Articole speciale

paginile 176–177 Imperiul galic

paginile 180–181 Palmira

paginile 204–205 Edificiile noului imperiu

paginile 219 Constantin și Roma

paginile 222–232

ULTIMII ÎMPĂRĂȚI**337–476 d.Hr.**

Imperiul se divizează definitiv; goții și vandali jefuiesc Imperiul Roman de Apus; Roma este cucerită de Alaric; ultimul împărat occidental, Romulus Augustulus, abdică în 476 d.Hr.

paginile 233–234

Bibliografie selectivă

paginile 235

**Credite pentru
ilustrații și citate**

paginile 236–240

Indice

PREFĂTĂ: VIETI AUGUSTE

Ce împărat roman amenința că o să-și ridice calul la rangul de consul? Și cine a luptat în arena gladiatorilor de nu mai puțin de 735 de ori? Era Hadrian homosexual? Personalitățile bărbaților care au guvernat Imperiul Roman nu au început să fascineze timp de generații. De la Augustus la Constantin, imperiul a fost condus de 54 de împărați „canonici”, fără a-i socotim pe rivalii și rebelii cu pretenții la tron și pe cei care au dominat după divizarea imperiului.

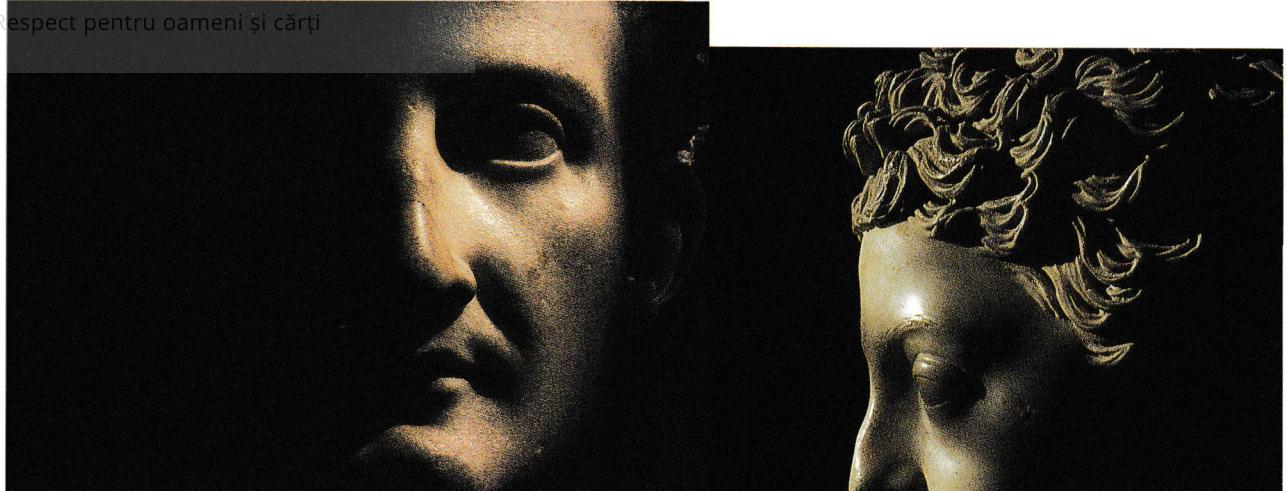
Scriitorii antici nu pierdeau nici o ocazie de a scoate la lumină povestile picante sau extravagante care circulau pe seama împăraților contemporani lor: cum obișnuia Caligula să bea perle dizolvate în oțet sau cum și-a sedus Nero propria mamă. Scriitorii creștini ne povestesc despre morțile groaznice ale împăraților care i-au persecutat, pe care ei le interpretau ca o dovdă a răzbunării divine: Galerius, de exemplu, ros de o boală oribilă, sau Valerian, jupuit de viu de către persi. *Cronica împăraților romani* prezintă toate aceste relatari pitorești, ca parte a dovezilor rămase, dar se distanțează de ele în mod critic. În prezent, putem distinge mai bine ca oricând între fapte și ficțiune, între bârfele malicioase, vehiculate de autori precum Suetoniu, și adevarata esență a realizărilor imperiale. Nu trebuie să uităm că, în ciuda slăbiciunilor personale, acești bărbați și funcționarii lor au susținut, peste 400 de ani, un imperiu ce se întindea din Britannia, până în Sahara și de la Oceanul Atlantic, până la Eufrat.

Când vorbim despre împărați, folosim cuvântul inventat chiar de către romani. „Imperator” era strigătul cu care legiunile salutau un general victorios. Era strigătul cu care erau întâmpinați împărații la urcarea pe tron. Dar acești bărbați nu erau doar conducători militari, ci și politicieni, soți și constructori. *Cronica împăraților romani* înglobează toate aceste aspecte, prezentând în detaliu certurile dinastice, intrigile familiale și delicata problema a relațiilor cu senatul, ai căruia membri credeau încă, în ciuda ascensiunii împăraților, că ei trebuie să guverneze statul.

Bustul lui Traian (98–117 d.Hr.) la bătrânețe. Unul dintre cei mai mari și mai renumiți împărați romani, Traian a dus granitalele imperiului la expansiunea maximă. Muzeul de Arheologie, Ankara.

Câteva dintre cele mai faimoase monumente ale Romei antice sunt legate de nume auguste: Termele lui Caracalla, Arcul lui Constantin, Columna lui Traian, Villa lui Hadrian și multe altele. Planurile de construcție din regiunile cucerite poartă și ele marca anumitor împărați: Termele lui Antonius Pius, din Cartagina, Zidul lui Hadrian, din Britannia și noua capitală de la Constantinopol (actualul Istanbul), fondată de Constantin. Mai evocatoare decât moștenirea materială a edificiilor sunt portretele, întrucât ele fac posibilă individualizarea împăraților. Sculptorii imperiali nu mergeau cu realismul atât de departe încât să reproducă negii subiecților lor, dar cele mai bune portrete sunt fidele realității, punându-ne

(Sus) Tiberius (14–37 d.Hr.), succesorul lui Augustus, eficient, deși oarecum crud și nemilos, care s-a retras, în cele din urmă, pe insula Capri. Conform zvonurilor, reședința sa de acolo ar fi fost un loc al exceselor sexuale.

(Dreapta) Commodus (180–192 d.Hr.) a rămas în istorie drept un monstru și un megaloman, căruia îi plăcea să-o facă pe gladiatorul în fața populației din Roma.

astfel la dispoziție un important instrument psihologic, care ne ajută să-i percepem pe acești conducători de mult dispăruiți ca pe niște persoane reale.

Ni se prezintă, totodată, și latura creatoare a împăraților, deopotrivă cu viața culturală pe care au patronat-o. Pe lângă celebrele *Cugetări* ale lui Marc Aureliu, ne-au mai rămas fragmente din opera literară a altor cățiva împărați. S-au păstrat un poem de Hadrian, câteva versuri din cântecul pe care-l cântă Nero în timpul incendierii Romei și unele scrisori ale lui Traian. În aceste opere ne vorbesc împărații.

O altă temă importantă tratată aici este rolul complex asumat de femeile care trăiau la palat: mame, surori, soții și amante. Multe erau figuri importante. Despre Livia, soția lui Augustus, se spune că a otrăvit o întreagă serie de potențiali succesi la tronul imperial, ca să lase cale liberă pentru fiul său, Tiberius. Agrippina a încercat să conducă Roma prin intermediul lui Nero, fiul ei. La începutul secolului al III-lea, două prințesă siriene s-au ocupat de afaceri de stat, împăratul Elagabal se dedă la excese religioase și sexuale.

Aveți în față, aşadar, o istorie a Romei văzută din perspectiva vietilor, relațiilor și realizărilor conducătorilor săi. În nenumărate feluri, de la drumuri și orașe până la legi, limbă și literatură, imperiul creat a modelat, într-un mod fundamental, caracterul Europei, a influențat Renașterea și, în cele din urmă, lumea modernă.

INTRODUCERE: NAȘTEREA IMPERIULUI

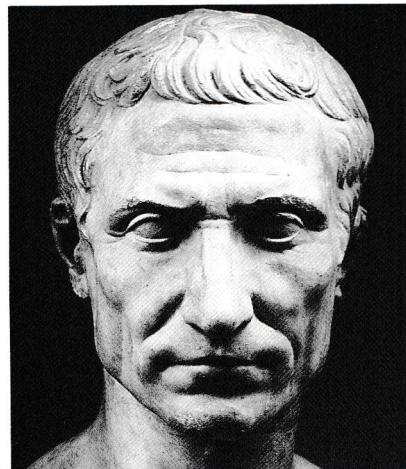
Roma era imperiu cu mult înainte să aibă un împărat. Împăratul este cel care deține puterea supremă; imperiul, pe de altă parte, se constituie dintr-o serie de teritorii unite de o forță politică și militară. Acesta este alcătuit dintr-un teritoriu nucleu și provinciile cucerite sau coloniile sale. În acest sens, Imperiul Roman a luat naștere în secolul al III-lea î.Hr. În secolul al VI-lea î.Hr., Roma nu era decât o biată cetate-stat. La sfârșitul secolului al III-lea, ajunsese să controleze toată Italia și luase în stăpânire Sicilia, prima provincie extracontinentală. Această achiziție a stabilit o obișnuință, iar în timpul ultimelor două secole î.Hr. au fost adăugate succesiv noi provincii, ajungându-se ca, în timpul lui Augustus, Imperiul Roman să se întindă de la Oceanul Atlantic, în vest, până la deșertul sirian, în est, și de la cascadele Nilului, până la Marea Nordului. Era, fără îndoială, un mare imperiu, cu toate că titulatura de împărat nu a apărut decât în anii 20 î.Hr., ca urmare a unei crize politice deosebite, fiind, în esență, creația lui Augustus.

Conform tradiției, confirmată de descoperirile arheologice, Roma avea vîrstă de 700 de ani când Augustus a venit la putere. Primele două secole, orașul a fost condus de regi. În anul 510 î.Hr., ultimul monarh, Tarquinius Superbus, a fost expulzat și Roma a devenit republică. După o serie de modificări constitutionale, puterea a fost împărțită între senat – un consiliu format din cetăteni de vază, aleși în funcție de obârșie și statut social – și adunarea poporului, formată din toți cetățenii liberi, de sex masculin. Cei mai importanți magistrați ai republicii proveneau din rândul senatului, inclusiv cei doi consuli aleși anual. Adunarea poporului avea proprii reprezentanți, tribunii, care, în mod teoretic, aveau putere de veto asupra oricărei legi. Pe această organizare constituțională tradițională „s-a altoit” funcția de împărat.

Echilibrul instabil dintre puterea poporului și puterea senatului a dat naștere unor probleme grave în ultimul secol al republicii romane. Toate personalitățile proeminente implicate în lupta politică erau senatori, doar că unii luau partea claselor bogate, în vreme ce alții căutau să-și sporească popularitatea susținând cauza oamenilor simpli. În același timp, responsabilitatea guvernării unui imperiu, care continua să se întindă peste mări, punea la grea încercare modul tradițional de organizare administrativă. O serie de generali de seamă – Marius, Sulla, Pompei și Caesar, în această ordine – au căpătat o putere fără precedent, în urma succesorilor armatelor romane. Apariția conducerii centralizate, în care un singur om ține frâiele guvernului, era, probabil, rezultatul inevitabil, singurul mod de a restabili pacea și stabilitatea într-un imperiu măcinat de lupte civile între generali deosebit de puternici. Dar conducerea centralizată s-a născut după un travaliu prelungit.

Spre anul 50 î.Hr., problema politică îmbrăcăse forma rivalității dintre Pompei „cel Mare”, care acum apăra autoritatea senatorială de la Roma, și Iulius Caesar, care tocmai cucerise Gallia și era susținut de o armată puternică. În 49 î.Hr., Caesar a traversat Rubiconul și a invadat Italia, urmărindu-i pe Pompei și pe susținătorii acestuia până în Balcani, la Pharsalus, unde l-a și învins, în luna iunie a anului următor. Caesar a

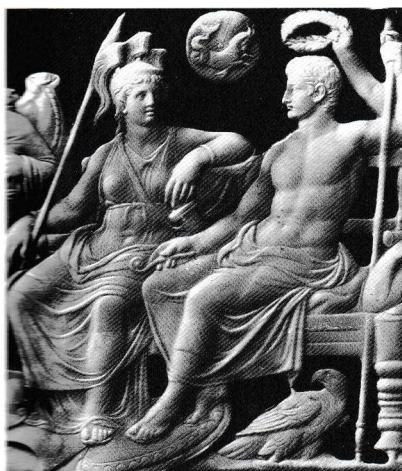
Asasinarea lui Iulius Caesar, în 44 î.Hr., a fost pentru Octavian (viitorul împărat Augustus) o lecție, de care s-a servit când a realizat propria restructurare constituțională.

Antoniu și Cleopatra. Susținând-o pe Cleopatra și ambițiile ei, Marc Antoniu i-a înstrănat pe conservatorii romani și a pierdut susținerea de care beneficia în occident.

Augustus reprezentat ca Iupiter, detaliu de pe „Gemma Augustea” (Kunsthistorisches Museum, Viena). Lângă el este așezată zeița Roma, iar între capetele lor plutește discul solar, înăuntrul căruia apare Capricornul, semnul astrologic al lui Augustus. Simbolurile îl proclamă pe Augustus conducător suprem al lumii locuite.

devenit dictator, conducător absolut al Romei, dar n-a reușit să-și clădească puterea pe o bază solidă, lucru care a condus la asasinarea lui, cinci ani mai târziu (la 15 martie 44 î.Hr. – celebrele Ide ale lui Martie). Moartea lui Caesar a fost urmată de un alt doilea război civil, în care asasinii săi, conduși de Brutus și de Cassius, au fost înfrânti de Marc Antoniu și de Octavian, fiul adoptiv al lui Caesar. În timpul negocierilor de după război, teritoriul a fost împărțit între Marc Antoniu, partea de est, și Octavian, partea de vest. Însă Octavian pusese ochii pe putere, și cum Marc Antoniu și-a jucat prost cărțile, Octavian a ieșit victorios din bătălia de la Actium (31 î.Hr.).

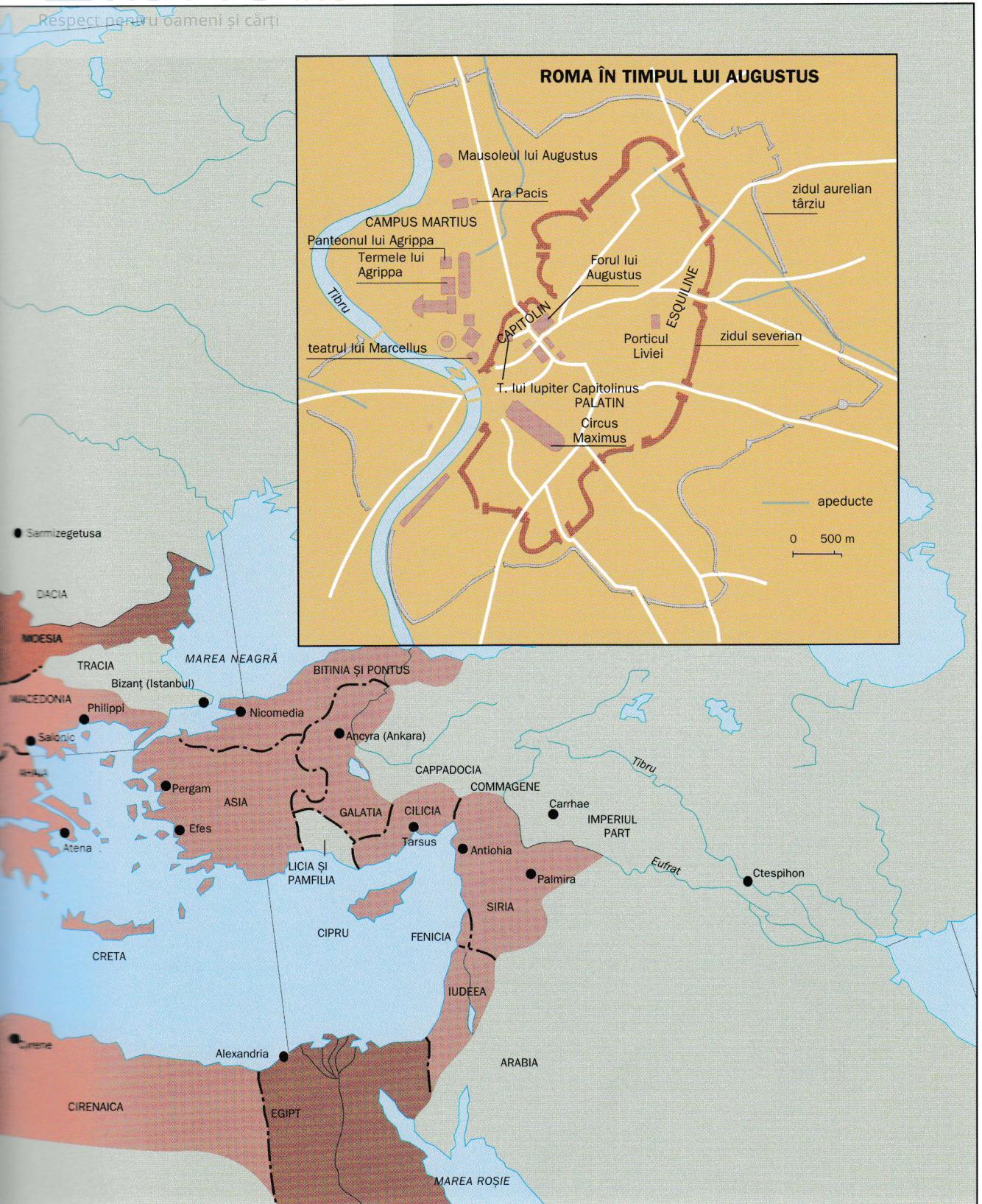
Patru ani mai târziu, Octavian a căzut la învoială cu senatul de la Roma, care i-a oferit puterea absolută sub aparența formei de organizare republicane. Octavian a devenit primul împărat roman, sub noul nume de Augustus. Moartea lui Caesar i-a servit drept pildă, iar, în cei 45 de ani de domnie, Augustus a stabilit forma pe care instituția imperială avea să o păstreze, în linii mari, preț de câteva secole. Astfel, împăratul era comandantul militar suprem. Era protejat de o unitate militară specială, garda pretoriană, ai cărei comandanți ajungeau să exercite o putere considerabilă. Tot împăratul numea majoritatea guvernatorilor de provincii, prezida jocurile publice și ceremoniile și propunea legi și edicte.

În primul secol d.Hr., pe măsură ce îi creștea rolul, împăratul s-a încunjurat de demnitari și functionari publici, mulți dintre ei liberiți (sclavi eliberați). Împărații au început, de asemenea, să se sprijine din ce în ce mai mult pe *equites* (cavaleri), clasa socială imediat inferioară senatorilor, care includea aristocrația posesoare de pământ, dar și mulți oameni de afaceri bogăți și de succes. Mecenatul imperial și generozitatea publică i-au permis împăratului să-și întărească poziția constituțională, datorită unui sprijin popular masiv. Este foarte important, când citim relatările lui Tacit, Suetoniu și Cassius Dio, să nu uităm că toți aceștia erau senatori, clasa care încerca să păstreze vechea ordine republicană și care a avut cel mai mult de pierdut de pe urma organizării imperiale.

Acești istorici ne prezintă imagini înfiorătoare. Dar dovezile ne arată că, în ciuda excentricităților unora dintre împărați, imperiul și-a păstrat stabilitatea. Ar fi poate înțelept să punem la îndoială ce ne spun sursele ostile. De fapt, multe dintre relatările sunt scrise la multă vreme după evenimentele pe care le descriu: Cassius Dio este la fel de depărtat în timp de Augustus, cum este un biograf modern de Napoleon. Faptul că tradiția îi este ostilă nu înseamnă neapărat că un anumit conducător a fost irresponsabil. Pe de altă parte, puține evenimente sunt mai importante decât moartea, iar felul în care au murit împărații poate fi văzut ca o caracterizare și o dovedă a pericolului detinerii funcției imperiale. Dintre primii 12 împărați (de la Augustus, până la Nerva), numai patru au murit liniștiți, în patul lor: 4 au fost asasinați, 2 s-au sinucis, iar alții 2 au fost probabil uciși, unul prin otrăvire, celalalt fiind sufocat. Dar nici cei care s-au bucurat de o moarte liniștită nu au fost scuțiți de conspirații. În această lume agitată a bogăției și intrigilor, împărații Romei detineau puterea supremă, dar în condiții de risc suprem.

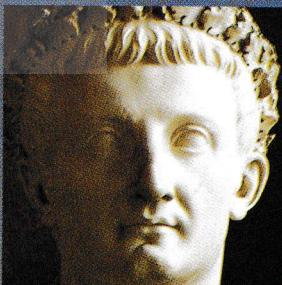

IMPERIUL ROMAN ÎN VREMEA LUI AUGUSTUS

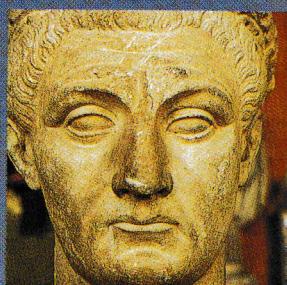
Augustus

Tiberius

Caligula

Claudius

DINASTIA IULIO- CLAUDIENILOR

Augustus
31 î.Hr.–14 d.Hr.

Tiberius
14–37

Caligula
37–41

Claudius
41–54

Nero
54–68

RĂZBOIUL CIVIL DIN 69

Galba
68–69

Otho
69

Vitellius
69

DINASTIA FLAVIENILOR

Vespasian
69–79

Titus
79–81

Domițian
81–96

Augustus

Tiberius

DINASTIA IULIO-CLAUDIENILOR

40

30

20

10

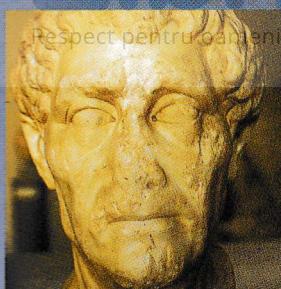
î.Hr.

0

d.Hr.

10

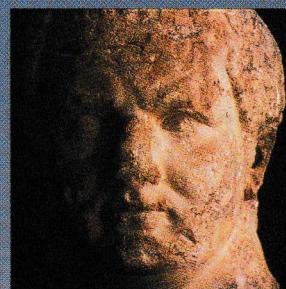
20

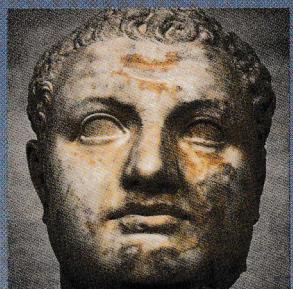
Galba

Otho

Vespasian

Titus

PRIMII ÎMPĂRATI

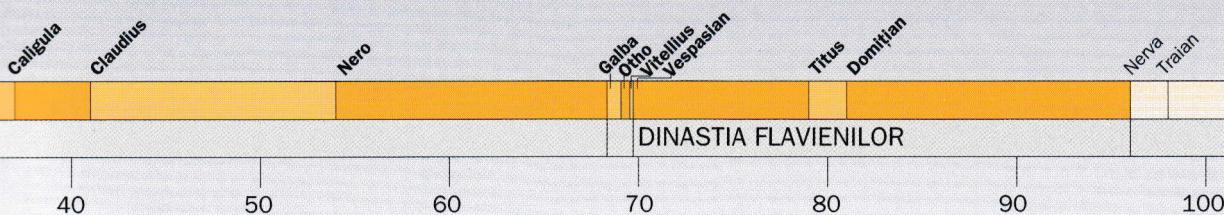
Dinastia Iulio-Claudienilor 31 î.Hr.–68 d.Hr.

Dinastia Flavienilor 69–96 d.Hr.

PRIMII CINCI ÎMPĂRATI AI ROMEI se numără printre cele mai cunoscute personalități ale Antichității. Cine n-a auzit de Nero, care cânta și dansa în timp ce Roma era mistuită de foc? Sau de Caligula, care a declarat că își va înălța calul de curse favorit la rangul de consul? Curtea imperială era un loc al extravagantei și al intrigii, dar acest lucru nu ar trebui să umbrească adevarata realizare a timpului: punerea bazelor guvernării de tip imperial, în care controlul era detinut de un singur individ, a cărui putere trecea, la moarte, asupra rudei celei mai apropiate de sex masculin.

Dar, în ciuda principiului ereditar, nici unul dintre Iulio-Claudieni nu a fost urmat la domnie de către propriul fiu. Augustus i-a lăsat titlul imperial fiului său vitreg, Tiberius; Tiberius i-a lăsat nepotului fratelui său, Caius (Caligula), care, la rândul lui, a fost urmat de unchiul său, Claudius. Prestigiul familiei era totuși atât de mare, încât, preț de un secol, a existat convingerea că împăratul trebuia să se tragă din Augustus. Tradiția s-a întrerupt abia la moartea lui Nero, iar consecința acestui lucru a fost un apărîg război civil.

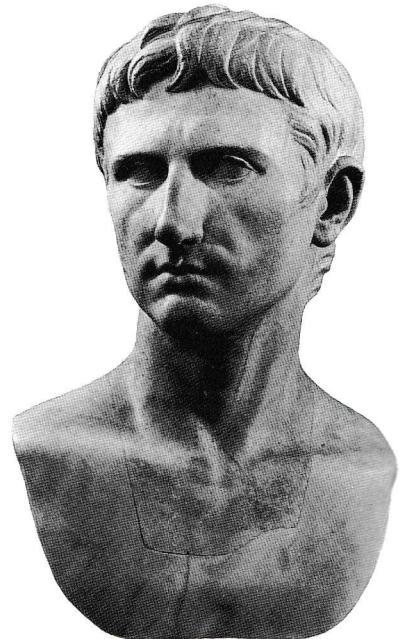
Războiul civil din anul 69 d.Hr. a scos la iveală periculoasele facțiuni din sânul imperiului. Mai întâi, garda pretoriană a ucis un împărat, Galba, ca să poată proclama un altul, Otho. Apoi, armatele din Germania au mărșăluit spre sud, ca să-și impună propriul candidat, pe Vitellius. Stabilitatea a revenit doar cu victoria armatelor de la Dunăre și a celor din răsărit, și cu instaurarea unei noi dinastii, a Flavienilor.

Augustus

Imperator Caesar Divi Filius
 Augustus
 27 î.Hr.–14 d.Hr.

Potrivit lui Suetoniu, Augustus „avea ochii limpezi și strălucitori; dorea chiar ca lumea să creadă că în ei există o putere divină... Avea dinții rari, mici și neîngrijite. Părul ușor buclat și spre blond, sprâncenele unite...“ Cap de marmură reprezentându-l pe Tânărul Augustus, acum la British Museum.

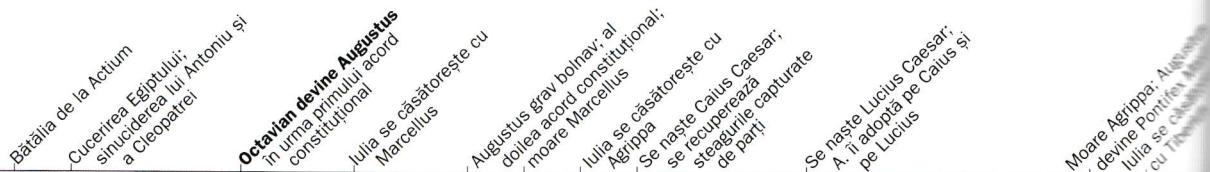
Fie ca al meu să fie privilegiul de a oferi statului prosperitate și siguranță și ca eu să culeg rodul pe care-l doresc, de a fi desemnat drept părintele celei mai bune forme de guvernământ; și, murind, să duc cu mine speranța că temeliile statului vor rămâne cele pe care le-am aşezat eu.

Augustus, în Suetoniu *Viața Divinului Augustus*
 Augustus XXVIII

Augustus a fost de o neobișnuită frumusețe, cu o grație pe care și-a pastrat-o toată viața; totuși, neglijă orice cochetărie: nu-l interesa să-și îngrijească părul, astfel încât aducea mai mulți frizeri care-l tundea în același timp, în mare grabă; în ceea ce privește barba, când și-o tudea, când și-o rădea, și chiar și în acest timp ctea sau chiar scria.

Suetoniu, *Divinul Augustus LXXIX*

Asemenea zeului Ianus, Augustus stă la trecerea de la republică la Imperiul Roman. El a reprezentat, în același timp, o încununare a vechiului regim, ultimul dintre generalii deosebit de puternici, și începutul a ceva cu totul nou. Reușita sa în întemeierea unui nou sistem de guvernământ s-a dat-o, în parte, faptului că a domnit aproape o jumătate de secol și a murit linistit. A fost un politicianabil, care și-a dat seama cât de important era să-și ascundă puterea sub formele tradiționale de organizare republicană. Augustus nu poate fi numit, așa cum pretindea el însuși, salvator al republiei; și nici nu se poate crede că senatul a fost încântat că un singur om detine controlul. Dar, Augustus a reinstaurat ordinea într-o Romă devastată de mai multe decenii de război civil, iar venirea sa la putere a fost o binecuvântare pentru majoritatea oamenilor obișnuiți. Dacă a fost un erou sau un ticălos, aceasta este o întrebare la care este mai greu de aflat răspunsul.

AUGUSTUS

Respect pentru istorie și cărti

Titlurile adoptate de Augustus au constituit baza tuturor împăraților romani ce i-au urmat.
Născut la Roma, pe 23 septembrie 63 î.Hr.

Gaius Octavius (Octavian)

A fost adoptat de Iulius Caesar (8 mai 44 î.Hr.)

Caius Iulius Caesar. Pentru următorii împărați, „Caesar” s-a transformat dintr-un nume de familie, în titlu.

La zeificarea lui Iulius Caesar, în ianuarie 42 î.Hr.

Gaius Iulius Caesar
Divi filius Imperator
Începând cu anul 40 î.Hr., Octavian a renunțat la numele de Iulius și la propriul nume, Caius, și a mutat titlul de „Imperator” de la sfârșit, la început.

Imperator Caesar
Divi filius.
„Imperator Caesar” a devenit nomenclatura standard pentru toți împărații romani, până în secolul 4 d.Hr.

La urcarea pe tron, pe 16 ianuarie 27 î.Hr., senatul îi conferă nouă titlu de Augustus

Imperator Caesar
Divi filius Augustus a devenit un element standard al titlului imperial, fiind precedat, de obicei, de numele persoanei

Pe 6 martie 12 î.Hr., după moartea lui Lepidus

Pontifex Maximus (prim-sacerdot)

Conferit de către senat pe 5 februarie 2 î.Hr.

Titlu onorific Pater Patriae (Părintele Patriei)
Consul mai întâi în 43 î.Hr., apoi II (33 î.Hr.), III (31 î.Hr.), IV (30 î.Hr.), V (29 î.Hr.), VI (28 î.Hr.), VII (27 î.Hr.), VIII (26 î.Hr.), IX (25 î.Hr.), X (24 î.Hr.), XI (23 î.Hr.), XII (5 î.Hr.), XIII (2 î.Hr.)

Acamat Imperator (titlu acordat de către soldați generalilor victorioși) de 21 de ori, prima dată în 43 î.Hr.

Putere tribuniciară prima oară în 23 î.Hr. (după cel de-al doilea acord constituțional); reinnoit în fiecare an, pe 26 iunie

Toate titlurile deținute la moarte
Imperator Caesar
Divi filius Augustus, Pontifex Maximus, Consul XIII, Imperator XXI, Tribuniciae potestatis XXXVII, Pater Patriae

Sotii
(1) Claudia 43 î.Hr.
(2) Scribonia 40 î.Hr.
(3) Livia Drusilla 38 î.Hr.

Copii
Iulia (cu Scribonia)

Moare din cauza unei boli la Nola, în regiunea Campania, pe 19 august 14 d.Hr.; îngropat în Mausoleul lui Augustus

Ascensiunea

Caius Octavius (Octavian), viitorul împărat Augustus, s-a născut la Roma, la 23 septembrie 63 î.Hr. Tatăl său (alt Caius Octavius) a fost primul din familie care a ajuns senator, dar a murit când Octavian avea doar patru ani. Mama sa, în schimb, se înrudea cu persoane importante. Era fiica Iuliei, sora lui Iulius Caesar, iar această legătură de rudenie i-a permis lui Octavian să facă primii pași spre notorietate.

Octavian a luat parte, sub comanda lui Caesar, la expediția din Hispania din 46 î.Hr. și, în ciuda faptului că nu avea decât 18 ani, ii fusese atribuită o funcție militară importantă în expediția de cucerire a Partiei pe care Caesar o planuia în 44 î.Hr. Octavian se pregătea de expediție în Illyricum (Albania de azi), când a primit vestea asasinării lui Caesar. Acest lucru l-a făcut să se întoarcă în grabă la Roma. Pe drum, a aflat că Caesar îl adoptase prin testament și astfel hotărârea sa de a-i răzbuna moartea s-a întărit. Sosit la Roma, a descoperit că puterea fusese preluată de Marc Antoniu și de Aemilius Lepidus. Aceștia pledau în favoarea compromisului și al amnistiei, dar Octavian le-a refuzat propunerea și, câștigând de partea sa pe mulți dintre adeptii lui Caesar, inclusiv câteva legioni, a reușit să submineze poziția lui Antoniu.

Împotriva lui Antoniu se erau și mulți senatori. În vara anului 44 î.Hr., conducătorul senatului, Cicero, a rostit o serie de discursuri înversunate împotriva lui (aşa-numitele *Filipice*). Cicero a văzut în Tânărul Octavian un aliat util, iar când, în noiembrie 44 î.Hr., Antoniu a părăsit Roma ca să preia controlul nordului Italiei, Octavian a fost trimis, cu binecuvântarea lui Cicero, să poarte război împotriva acestuia. Antoniu a fost nevoit să se retragă mai spre vest, în Gallia, dar planul lui Cicero de a-l controla pe Octavian n-a dat roade. În august 43, Octavian a intrat cu soldații săi în Roma și a silit senatul să-i confere titlul de consul. La trei luni după, s-a întâlnit cu Antoniu și Lepidus la Bologna, unde cei trei au ajuns la o înțelegere, Triumviratul, prin care senatul se vedea exclus cu totul de la putere. Cicero a murit în timpul proscriptiilor care au urmat, iar spre sfârșitul anului următor, triumviri i-au înfrânt pe Brutus și pe Cassius, asasini lui Caesar, la Philippi, în nordul Greciei.

În octombrie 40 î.Hr., învingătorii de la Philippi au ajuns la un nou acord, împărțindu-și între ei Imperiul Roman, astfel: Antoniu lua estul, Octavian vestul, iar Lepidus (care nu mai era un partener egal) provincia Africa. Pentru a întări acest pact, Antoniu a luat-o în căsătorie pe sora lui Octavian. Statutul lui Octavian crescuse odată cu zeificarea lui Iulius Caesar, în urmă cu doi ani. Cunoscut drept „Caesar”, Octavian putea să-și adauge acum la nume titlul de „Divi filius”, ori „fiu de zeu”.

Luna Sextilis redenumită Augustus; Roma este împărțită în 14 regiuni administrative

A. inaugurează forul; devine Pater Patriae; Iulia exilată

Lucius Caesar moare la Mæstilia

Moare Caius Caesar, Tiberius și Agrippa Postumus

sunt adoptați de Augustus

Agrippa Postumus este exilat pe insula Planasia

3 legioni anihilate în Pădurea Teutoburgică, Germania

5 î.Hr.

0

5 d.Hr.

10

15